

ADAM ZAGAJEWSKI:
«SI ELS POETES FÓSSIM IMMORTALS, ARRIBARÍEM A
ESCRIURE EL POEMA QUE VOLEM ESCRIURE»

Miquel Àngel Llauger

Parlam a Son Jaumell, l'hotel rural de Capdepera on Adam Zagajewski fa la seva estada com a primer escriptor resident del programa Habitació 2016. La proposta és fer una conversa a partir d'un grapat dels seus poemes: alguns dels que ha llegit a Barcelona i Palma, algun dels més coneguts i algun dels que més agraden a l'entrevistador.

M.A.—*Voldria començar amb un poema vostre que m'agrada especialment, i que és el titulat «El que va succeir». S'hi sent ha una veu que sembla sentir el pes del dolor de la història i que alhora manifesta el desig d'anar endavant. Percep, de fet, que el món li diu que ha d'anar endavant. Al final, sentim com la veu del botxí, entre sarcàstica i amenaçadora, també diu que cal anar endavant, advertint que ell encara hi serà. És un dels exemples de com sovint a la vostra poesia s'hi deixa sentir aquest pes de la història.*

A.Z.— Per a un poeta polonès és difícil no sentir el pes de la història. Potser si hagués nascut a Mallorca tindria una relació més relaxada amb la història.

M.A.— *Bé, a Mallorca...*

A.Z.— És veritat, aquí també heu tingut la Guerra Civil. Hi ha sang per tot arreu. És molt difícil, i tampoc no és interessant, aïllar-se de l'equipatge històric. Al començament, quan era molt molt jove, escrivia poemes que eren totalment ahistòrics. Crec que els

escrivia, perquè fa tant de temps que ja no ho recordo, i no els vaig publicar mai. Després, quan vaig ser més conscient, vaig començar incloure aquests elements. En una primera fase, eren poemes polítics d'una manera més immediata, poemes crítics amb el govern comunista. Eren tan crítics com permetia la censura. Però aquest període ara està acabat, perquè aquell govern ja no existeix. Però no he deixat mai d'escriure coses que tenen a veure amb la història. Jo visc a Cracòvia, que està a una hora en cotxe d'Auschwitz: és impossible no sentir-s'hi interpel·lat, no reflectir la proximitat del lloc més terrorífic de la Terra, d'aquesta fàbrica de la mort. Llavors el que pot fer el poeta no és exactament ser didàctic i recordar-nos aquestes coses, sinó que hi ha de viure, ha de tractar de dialogar amb la història, s'hi ha de fer un lloc com el fuster que es construeix una cabanya amb unes fustes. I una altra cosa que pot fer és fer la història una mica més lleugera, ajudar que es pugui sobreviure.

M.A.— *Hi ha un altre poema que heu llegit als recitals, que es diu «Refugiats», que crec que van escriure durant la guerra de l'ex-Iugoslàvia, però que resulta tristament actual. Quan el vaig llegir vaig pensar que és necessari trobar un to, tal com fa aquest poema, per parlar d'assumptes socials i polítics, per sortir del descrèdit actual de la poesia que tracta d'assumptes col·lectius, d'aquesta idea segons la qual no es pot fer poesia de continguts col·lectius sense caure en la consigna fàcil.*

A.Z.— Sí, és una qüestió de trobar el to, com dius. Però també és qüestió d'escriure tota casta de poemes, com per dir al lector: mira, no sóc una persona que es limita a aquestes qüestions, tinc altres experiències, sóc un ésser humà, amb els seus moments per a la mística, per a la música, i també amb moments per a les preocupacions polítiques i socials. És important no estar esclavitzats per la política: mantenir la nostra llibertat i al mateix temps, per lliure elecció, parlar també d'aquestes coses.

M.A.— *M'ha cridat l'atenció que parlen de «moments místics». Un dels vostres llibres, un dels primers, té un títol que jo trob magnífic: Mística per a principiants. Crec que diu molt d'una altra de les constants de la vostra poesia, que és la de defugir la solemnitat, posar a tot un lleu toc irònic.*

A.Z.— Aquest títol està pres d'un llibret alemany que es titula exactament així, i que vol ser un manual seriós d'introducció a la mística. Els alemanys, tan metòdics en tot, fins i tot sistematitzen la via mística. És veritat que podem parlar de la meua voluntat d'evitar la solemnitat, però també de la mística com un anhel impossible.

M.A.— *A la vostra poesia, l'encantament amb el món és molt freqüent, però sovint indestriable de la fosca, o del misteri.*

A.Z.— I sobretot del silenci. L'experiència mística absoluta només es fa possible en el silenci, i potser també per això parlo de mística per a principiants: per als que no arribarem a aquest silenci.

M.A.— *Un altre poema vostre que heu llegit aquests dies, «Ella escrivia en la fosca», parla d'una altra situació dramàtica: la de la poeta alemanya jueva Nelly Sachs que, en el seu exili suec, escrivia en la fosca perquè vivia amb la seva mare en un apartament molt petit i no la volia despertar. Al final, però, apareix una merla que canta, com si fos una nota d'esperança. A la vostra poesia sovint hi ha aquesta cerca de l'esperança, com si fos necessària per a la poesia.*

A.Z.— Jo tracto d'evitar afirmacions com aquesta. La merla també pot ser un símbol de caràcter més negatiu. En un dels últims poemes de Bertolt Brecht, o potser l'últim («*Quan, a la blanca cambra de l'hospital de la Charité...*»), ell és en aquest hospital i escolta una merla, que en el poema és com un anunci de la mort. És un bell poema, perquè Brecht sembla sentir-se lliure de la passió política, ell que era tan didàctic! Però en aquest poema la merla canta un adéu a la vida. De manera que és un símbol que es pot interpretar de maneres diverses. De fet, el que m'interessava al meu poema era sobretot aquest fet estrany d'escriure a les fosques per respecte a la mare, per deixar-la dormir: és una barreja fascinant entre la foscor de la història i l'amor familiar. Aquest amor familiar no fa que la història sigui menys terrible, però la fa més comprensible.

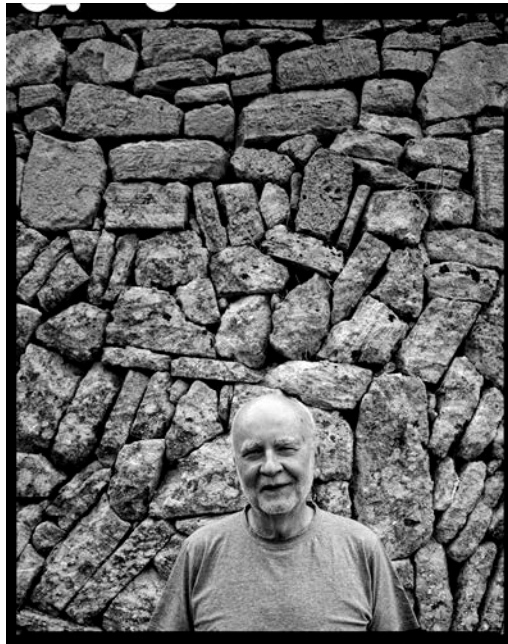
M.A.— *Això també em fa pensar en «Intentar lloar el món mutilat», que és potser el vostre poema més famós.*

A.Z.— Bé, ho és als Estats Units, perquè és va publicar a *The New Yorker* molt poc després de l'11-S. Els atemptats van ser un dimarts, i la revista surt els diumenges, aleshores van publicar tot un número dedicat als atemptats, que contenia un sol poema, que era aquest. De manera que estava condemnat a ser famós. La gent el va associar a l'11-S, però era un poema que jo havia escrit un any abans. Crec que va agradar perquè té el color de l'esperança.

M.A.— *En aquest poema, veniu a dir que, fins i tot en un món destruït, el poeta ha d'intentar lloar el món, ha d'intentar estar-hi agraït.*

A.Z.— Sí, ho he dit diverses vegades o sigui que no ho puc negar. Però no tenim prou motius diguem-ne intel·lectuals per decidir si l'hem de lloar o si l'hem de condemnar. No hi ha una cadena argumental que ens pugui convèncer d'una cosa o de l'altra. Hi ha molts

d'escriptors, com Schopenhauer i molts d'altres, que només han vist el costat negre del món, i després n'hi ha d'altres que, en contra de les evidències, accepten lloar aquest món. És alguna cosa que té a veure amb el temperament. Hi naixem, amb això. He de dir que a mi em va costar molt de temps decidir a quin costat era. Eliot, en un dels seus assajos, diu que als vint-i-cinc anys un poeta ha d'haver fet les eleccions bàsiques: si ets clàssic o romàntic, aquestes coses. Jo crec que vaig necessitar almenys trenta-cinc anys per saber quina era la meva posició davant el món.

© Jean Marie del Moral

M.A.— *Un altre dels poemes que heu llegit és «Elegia», que és una elegia als vells temps del comunisme. M'hi crida l'atenció que evoca una època grisa, en algun moment negra, però també la recorda amb un punt de melangia i d'afecte, o amb una sordina irònica. Això és a causa del vostre temperament, o voleu donar a entendre que el comunisme polonès era una versió light del totalitarisme?*

A.Z.— Quan parlo amb gent jove, que no ha viscut el comunisme, pensen que era una època en blanc i negre, sense pel·lícules en color, un temps gris, depriment. Jo crec que aquesta és una visió totalment falsa. I no estic fent un judici polític. Odio el comunisme, com a sistema totalitari, però una vegada que hi poses vides humanes és diferent. En certa manera vam ser afortunats. Així com hi ha la Coca-cola de dieta nosaltres teníem un comunisme de dieta.

M.A.— *Un comunisme tou.*

A.Z.— Sí, a partir del 56. Fins al 55 o el 56 va ser terrible, amb moltes condemnes a mort.

M.A.— *Fins després de la mort de Stalin.*

A.Z.— Stalin va morir el 53, però va haver de passar un temps perquè la gran maquinària parés. Després vam tenir una situació de molta més llibertat. No era, per exemple, com a l'Alemanya Oriental, on sempre havies de mentir. Els escriptors, els pintors i els compositors érem lliures. I vam fer bon ús d'aquesta llibertat, perquè la vam fer servir per ser crítics amb el règim. I crec que en la llarga història de Polònia, va ser un dels millors moments. Abans, Polònia havia estat molt poques vegades part de la cultura mundial. Va ser a partir dels 50 i els 60, amb directors de cinema com Wajda i poetes com Miłosz i Herbert, que vam ser part de la cultura mundial. I Miłosz era l'únic que vivia a fora, tots els altres vivien dins del país. Sentíem que en certa manera la nostra lluita era victoriosa. A més, érem joves. Quan vius en un sistema totalitari, no te'n recordes cada dia, que és un sistema totalitari: vas a nedar, et trobes amb una noia guapa, t'enamores. I aquest paquet increïble no pot ser reduït. Res a veure amb el que han descobert els historiadors que han trobat diaris personals dels anys més foscos de la Unió Soviètica, quan no hi havia vida privada, quan la pura por ho envaïa tot. Nosaltres no vam conèixer mai aquesta por paralitzant. No estic fent una defensa del sistema. Era un mal sistema, però teníem els nostres segons i tercers sistemes de defensa.

M.A.— *I tanmateix, vos van abandonar el país.*

A.Z.— Sí, però per una dona. Els anys 70, jo era un dissident, i formava part del moviment crític del qual després va sortir el sindicat Solidarność. Preparàvem el terreny a l'aparició de Solidarność, que no va néixer del no-res. Això em va costar perdre la feina i no poder publicar, però en realitat vaig deixar el país per la meva dona, per la que encara és la meva dona. Jo m'hi hauria quedat. Ningú no ha escrit un llibre sobre la dolçor de ser un dissident a Polònia. A la Unió Soviètica, o a Romania, un dissident es trobava amb l'hostilitat dels seus veïns, però a Polònia no. No teníem la sensació de ser rebutjats, sinó al contrari. La gent ens donava menjar i diners. A més, en el món dissident, coneixes la versió més dolça de l'amistat. Lluitar junts contra el comunisme ens feia vertaders amics, coneixies el gust increïble de l'amistat. D'alguns després sabies que eren traïdors, però pocs. D'alguna manera, mai no he conegut l'amistat d'una forma més pura.

M.A.— *En aquell temps, i tornant a la poesia, vau escriure un poema que és com a emblemàtic per a la vostra generació, que parla de la necessitat de servir a la veritat. El poema, per cert, es titula «Prawda», que és una paraula que, a les oïdes occidentals, no ens recorda massa la idea de «veritat».*

A.Z.— No, és clar, pel diari rus, i, efectivament, si avui ens sona a «mentida» és perquè hi ha una corrupció del llenguatge a causa del totalitarisme. Però *prawda* és l'única paraula polonesa que tenim per dir «veritat» i naturalment no podíem renunciar a les nostres paraules. A més, el *Pravda* no era un diari que la gent de Polònia llegís.

M.A.— *Tornem a aquella exigència de veritat de la vostra generació, tal com s'expressa al vostre poema. Hi havia una voluntat de trencament?*

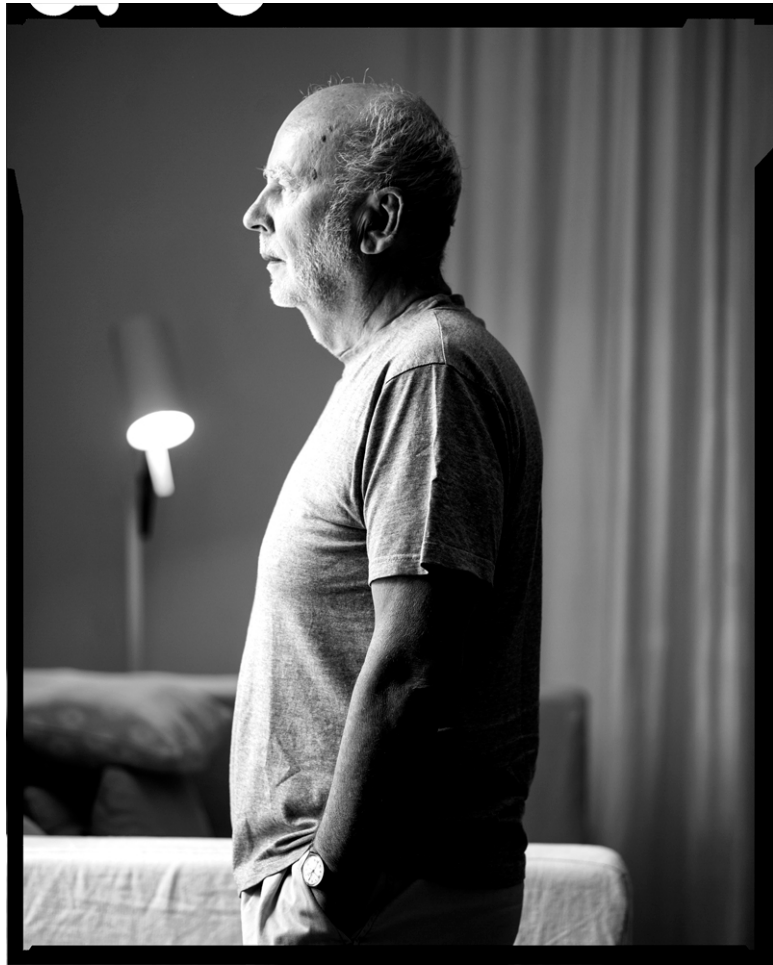
A.Z.— Sí, era una idea nova del que volíem fer amb la poesia. Naturalment, teníem un gran mestre que era Miłosz. Amb Miłosz va començar el gran canvi de la poesia polonesa. Una de les coses que ell va impulsar és el canvi de tradició de referència. Abans dels anys 50, la poesia polonesa mirava sobretot cap a França. Els autors sabien francès, i llegien Mallarmé, Valéry, Baudelaire. Miłosz va ser un gran lector de poesia anglosaxona i va fer que aquesta poesia fos la gran influència per als poetes polonesos. Va ser un gran lector d'Eliot i Auden, i va seguir el seu camí. En alguns aspectes, per a mi, va anar més enllà d'Eliot i Auden.

M.A.— *Heu esmentat Miłosz i Herbert. Si hi afegim Szymborska i Zagajewski, tenim que Polònia ha donat a la poesia de la segona meitat del segle XX un grup de poetes que probablement no ha donat cap altre país. És com una mena de miracle. No sé si en teniu cap explicació.*

A.Z.— No, no en tinc. Ho puc contestar ràpid perquè m'ho han demanat altres vegades. Hi ha qui diu que era una manera de sobreviure al comunisme, però això no explica que hagin sorgit poetes com Miłosz, Herbert i Szymborska a Polònia però no en un altre país comunista. Hi ha una mena d'Edat d'Or, de la mateixa manera que hi ha una Edat d'Or dels pintors holandesos, o dels italians del Renaixement, i en cap cas no hi ha explicacions clares. I naturalment, són moments que després s'esvaeixen, una altra vegada sense explicacions fàcils.

M.A.— *Acabaré amb un altre dels poemes que heu llegit aquests dies, el que es titula «Escriure poesia», que sembla resumir les vostres idees sobre el gènere: una llum fugaç contra una muntanya d'ombra, una conversa la darrera paraula de la qual no s'ha dit, com si allò que defineix la poesia fos sobretot una idea de manca, d'insatisfacció.*

A.Z.– Els poetes sempre pensem que el proper poema que escrivim serà el millor que hem fet. Molt sovint acabem un poema amb la sensació d'haver fet escrit la nostra millor obra, però l'endemà el tornem a llegir i veiem que no, que encara no. Després pensem: demà, o passat demà, escriuré el meu gran poema. Potser si els poetes no ens moríssim mai, arribaríem a escriure aquell poema que tots volem escriure.

© Jean Marie del Moral

Els articles d'aquest número 4 de la revista *Veus baixes*,
publicats al maig de 2017,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades

